

2009:45

Bastion Schleswig

FU/Schaktningsövervakning, 2009

Johan Dahlén

Regionmuseet
Kristianstad
Landsantikvarien i Skåne

Rapport 2009:45

Bastion Schleswig

Schaktningsövervakning 2009

RAÄ 93

Kristianstad sn

Kristianstad kn

Skåne län

Johan Dahlén

Regionmuseet Kristianstad Landsantikvarien i Skåne

Kristianstad
Box 134, Stora Torg
291 22 Kristianstad
Tel 044 – 13 58 00 vx, Fax 044 – 21 49 02

Lund
Box 153, St Larsomr. Byggnad 10
221 00 Lund
Tel 046 – 15 97 80 vx, Fax 046 – 15 80 39

www.regionmuseet.se

© 2009 Regionmuseet Kristianstad / Landsantikvarien i Skåne
Rapport 2009:45
ISSN 1651-0933

Omslagsfoto: Johan Dahlén undersöker träplankor i vallgraven utanför bastionen

Kartor ur allmänt kartmaterial, © Lantmäteriverket, Gävle. Dnr 507-99-502.

Bastion Schleswig

Innehåll

Inledning	5
Kristianstad	5
Befästningsverket	5
Schaktning i bastion Schleswig	6
Administrativa och tekniska uppgifter	11

Skåne med Kristianstad

Fig 1. Stadskarta över Kristianstad. Undersökningsområdet markerat

Inledning

I samband med sanering av förorenad mark på den fd bensinmackstomten på salutorget i Kristianstad, genomfördes en arkeologisk förundersökning i form av schaktningsövervakning. Arbetet genomfördes i enlighet med länsstyrelsens beslut 431-16870-09 under maj-juni 2009 och för arbetet ansvarade Johan Dahln vid Regionmuseet Kristianstad / Landsantikvarien i Skåne.

Kristianstad

Kristianstad grundades år 1614 på initiativ av kung Christian IV. Staden ingick som en förstärkning av försvarslinjen mot Sverige. Under Christian IV:s regeringsår anlades också befästningsverk i Halmstad, Laholm och Kristianopol. Genom en strategiskt väl vald placering på Allön, en halvö vid Helgeås sankmarker, ville den danska kungamakten åstadkomma ett starkt fäste dels mot svenska angrepp och dels för att skydda de viktiga transportlederna i östra Danmark. I samband med att staden byggdes överfördes stadsrättigheterna från den av krig hårt drabbade staden Vä och så småningom även från Åhus.

Kristianstad är Nordens första exempel på en konsekvent genomförd renässansstad med en symmetriskt ordnad rektangulär stadsplan och försedd med ett utvecklat bastionsystem. Stadsplanen är i stort sett oförändrad sedan staden grundades. Stora och Lilla torg bildar centrala punkter som förbinds av två huvudgator, Östra och Västra Storgatan. Mellan dessa och övriga parallellgator i nord-sydlig riktning, leder mindre tvärgator (Stewenius 1984:105).

Befästningsverket

Under 1600-talet var området längs Östra Boulevarden en del av stadens äldsta befästning åt öster. Befästningsverket började byggas år 1614. Året därpå ändrade Christian IV den ursprungliga fästningsplanen, med en förmodad utökning av stadsområdet mot söder. Befästningens murverk antas vara uppförda redan 1618, men enligt dåtida anteckningar ansågs fästningen färdigbyggd först 1641. Sankmarkerna vid Helgeå var en osäker grund att bygga på, vilket ledde till ständiga reparationer av fästningens murar. Befästningsverken utgjordes av en jordvall lagd på ett murat fundament. Vallen mätte nedtill ca 12 meter och var ca 2,5 meter hög. Överst fanns ett ca två meter högt bröstvärn. Vallens utsida vilade på en två meter hög stödmur, murad med större sten och kalkbruk. Därtill var vallen förstärkt med pallisader (Håkansson 1999).

Under senare hälften av 1800-talet påbörjades rivningen av befästningsmurarna, för att staden skulle kunna utvidgas. 1860 byggdes Östra Boulevarden utmed stadsbefästningens östra sida. Nu aktuell sanering berörde bastion Schleswig, en

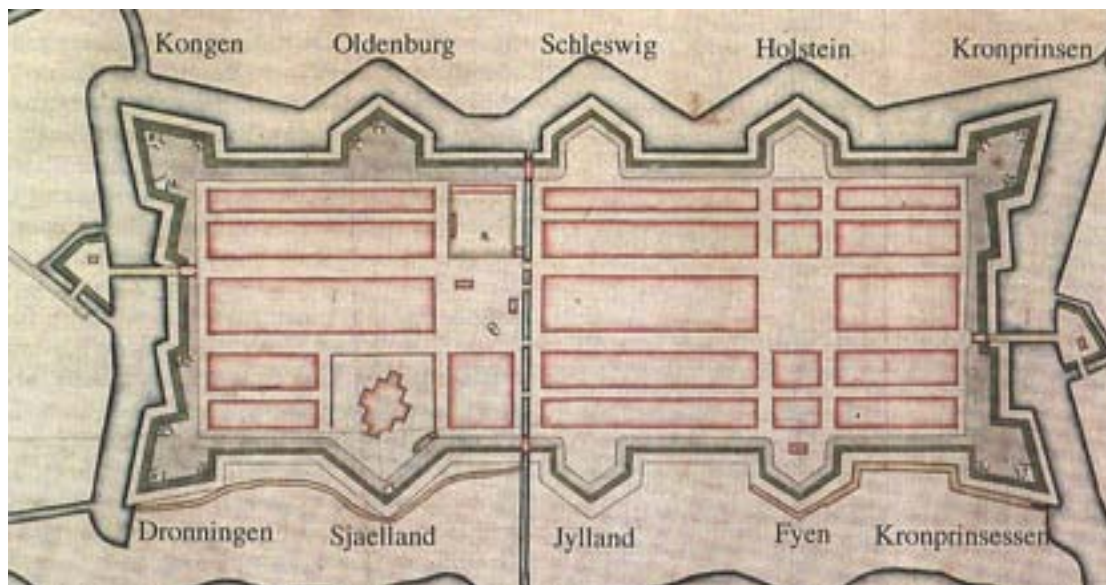

Fig 2. Stadsplan över Kristianstad. Nu aktuellt arbetet berörde bastion Schleswig

bastion som tidigare delvis dokumenterats i samband med en förundersökning (Lenntorp 1996) och en schaktningsövervakning (Håkansson 1999)

Schaktning i bastion Schleswig

Aktuell schaktning berörde en yta om ca 400 m². Anledningen till markarbetet var att jorden var kraftigt förorenad av bensin och diesel från den bensinmack som stått på platsen fram t.o.m början av 1980-talet. Det gick alltså inte att i förväg klargöra hur stort schaktarbetet skulle bli, utan grävning pågick till dess man kunde fastslå att all förorenad jord tagits bort. Utifrån resultaten från en förundersökning 1996 och en schaktningsövervakning 1998, visste vi att lämningar av bastion Schleswig skulle påverkas och utifrån dessa undersökningar visste vi att denna kunde vara välbevarad under mark.

Ganska snart visade det sig att området som var förorenat var större än väntat. Detta innebar att schaktet som grävdes blev omfattande, både till yta och till djup. Stora delar av jorden var kraftigt förorenad med bensin och diesel, varför någon noggrann rensning eller utgrävning inte företogs.

Det visades det sig dock att stora delar av området sedan tidigare var utschaktat. Bensinmacken hade haft källare och stora ytor hade schaktats i samband med grävning för bensintankar. Det kunde således konstateras att denna del av bastion Schleswig inte var särskilt välbevarad. I den sydvästra delen av schaktet påträffades dock ett par meter välbevarad grundmur. Denna mur mättes in med RTK/GPS. Eftersom muren framträdde på en nivå där jordmassorna bedömdes vara rena, kunde murpartiet bevaras. I övrigt konstaterades en del stenar i schak-

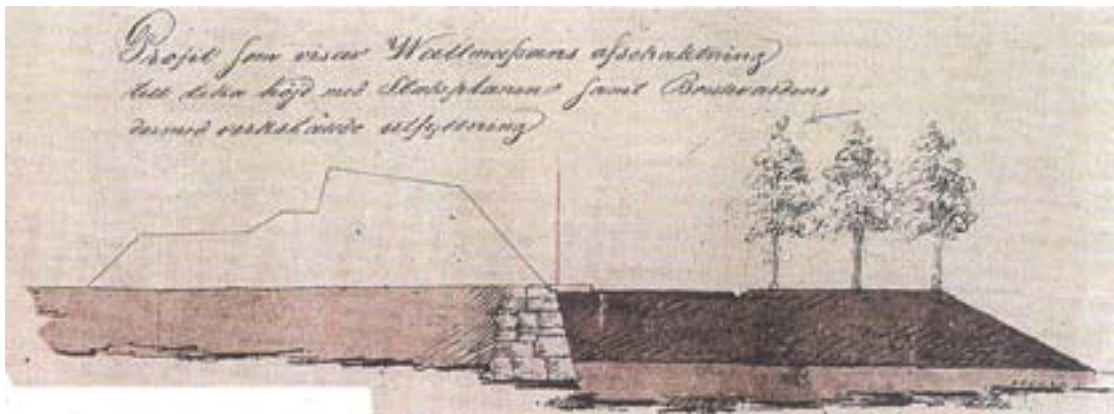

Fig 3. Ritning från 1847 inför rivningen av befästningsverken och byggandet av Östra Boulevarden (Friström 1996).

tet, bl.a under bensinmackens golv, samt en del löst trämaterial, bl. a ett par oljeindränkta plankor i mycket dåligt skick). Dessa bedömdes ha legat utanför muren och har förmodligen legat som skoning till vallgraven. En nedslagen trästock av bokträ tillvaratogs också. Denna grävdes fram i anslutning till bensinmackens källargolv och tolkades som tillhörande en pålning som legat under försvarsmuren, och som torde ha fungerat som stöd för muren i den sankna marken.

Kristianstad 2009-06-17

Johan Dablén

Fig 4. Schaktning. Strax under mitten av bilden syns det betonggolvet som låg i bensinmackens källare.

Fig 5. Under betonggolvet (fig 4) fanns bevarade murrester och trästockar.

Fig 6. Bevarad mursträckning i schaktets sydvästra del. Muren schaktades inte bort. Tv i bild rester av en betongbrunn som delvis påverkat muren. Den gula sanden utgör återfyllning, sannolikt i samband med grävning för brunnen, men under sanden ligger bevarat murverk.

Fig 7. Grön färg markerar schaktyta. Röda ytor visar de murpartier som påträffats vid de olika förundersökningarna som genomförts. Grå yta visar en rekonstruktion av befästningsverkens sträckning.

Administrativa och tekniska uppgifter

Socken/socken nr:	Kristianstad/1077
Kommun:	Kristianstad
Ekonomisk karta:	3D2j
RAÄ nr:	93
Lst dnr:	431-16870-09
Regionmuseet dnr:	K12.20-120-09
Typ av undersökning:	FU/schaktningsövervakning
Undersökningsperiod:	090514 – 090610
Fälttid:	8 h
Rapport & adm	20h
Kostnadsansvarig:	Spimfab
Beräknad kostnad exkl moms:	löpande 600 kr/timme
Faktisk kostnad exkl moms:	16 800 kronor
Personal:	Johan Dahlén
Rapportansvarig:	Johan Dahlén
Dokumentationsmaterial:	Digitala fotografier Intrasis RK12009FU
Fynd:	Inga fynd. En trästock tillva- ratagen för utställningsända- mål.

Dokumentationsmaterialet förvaras på Regionmuseet
Kristianstad/Landsantikvarien i Skåne.

Regionmuseets rapportserie 2009

Kulturmiljö

1. Bröddarps mölla, Västra Ingelstads sn, AK, Helene Stalin Åkesson 2008
2. Fjälstorps småskola, - restaurering av uthus, Brunnby sn, AK, Helene Stalin Åkesson 2007
3. Gamlegård – fasadrestaurering, Helsingborgs stad, AK, Helene Stalin Åkesson 2007
4. Hajen 13, Höganäs sn, AK, Helene Stalin Åkesson 2007
5. Täckarhuset – restaurering av två jordkällare, Brösarps sn, AK, Helene Stalin Åkesson 2007
6. Gravarna i Askgården – i skuggan av Flyinge kungsgård, Södra Sandby sn, FU, Helene Wilhelmson, 2002
7. Åter på Hammar 9:21, Nosaby sn, FU, Anders Edring 2009
8. Ruveröds kvarn – rekonstruktion av dämme och kvarnlucka, Riseberga sn, AK, Helene Stalin Åkesson 2008
9. Renovering av balkonger på Tranchellska huset, AK, Mia Jungskär 2008
10. Hovdala slott huvudbyggnaden – dokumentation i samband med fasadrenovering, Brön- nestads sn, BAD, Kristina Nilén, 2007
11. Hovdala slott hus D – invändig restaurering av ”Noras fäfånga”, Brönnestads sn, AK & BD, Kristina Nilén, 2007-2008
12. Krageholms mölla – i ny papp, Sövestads sn, AK, Helene Stalin Åkesson, 2007
13. Skånbergs mölla – renovering av hättan, Gladsax sn, AK, Helene Stalin Åkesson, 2007
14. Kvihusa 1:2 – åtgärder på tak till ekonomibyggnad, Eljaröd sn, AK, Helene Stalin Åkes- son, 2007
15. Boplatser och en grav vid Norreskog, Ivetofta sn, FU, Tony Björk, 2008
16. Dunderbacken. Arkeologisk forskningsundersökning inom ärkebiskopsborgen i Åhus, Johan Dahlé, 2008
17. Stångby kyrka, invändig restaurering och mögelsanering, Stångby sn, AK, Petter Jansson 2007-2008
18. Lövestads kyrka, utvändig renovering, Lövestads sn, AK, Petter Jansson 2008
19. Öja kyrka, utvändig renovering, Öja sn, AK, Petter Jansson 2008
20. Östra Vemmenhögs kyrka, renovering av tak, Östra Vemmenhögs sn, AK, Petter Jansson 2008
21. Näs kyrka, fasader och tak, Trollenäs sn, AK, Petter Jansson 2008
22. Att flytta en gravsten – Torben Billes gravsten i Lunds domkyrka, Lunds sn, AK, Petter Jansson 2008-2009
23. Cement, järn och berg, Södra Mellby sn, FU/SÖ, Bertil Helgesson 2008
24. Tobaksprojektet 2008, projektrapport, Jimmy Juhlin Alftberg med bidrag av Åsa Jakobs- son, 2009
25. Frillestads kyrka – utvändig renovering, Frillestads sn, AK, Heikki Ranta 2008
26. Norra Rörums kyrka – nyläggning av spåntak, Norra Rörums sn, AK, Heikki Ranta 2008
27. Schaktning vid Bosjöklöster kyrka, Bosjö sn, FU, Jan Kockum 2009
28. Glimmebodagården – omläggning av två takstin, Brösarps sn, AK, Helene Stalin Åkes- son, 2008
29. Glimmebodagården – restaurering av fönster och dörrar, Brösarps sn, AK, Helene Stalin Åkesson, 2008
30. Loshults kyrkas orgelfasad, Loshults sn, AK, Lotta Eriksson, 2009
31. Fjärrvärme i Åhus, Åhus sn, FU, Jan Kockum och Catherine Svensson, 2001-2002
32. Yxor och brunnar i Härlöv, Kristianstad, SU, Tony Björk & Helene Wilhelmson, 2008

33. Harlösa kyrka, Relikskrin? & byggnadslämningar, schaktningsövervakning, 2006, Harlösa sn, Johan Dahlén
34. Skepparslövs kyrka - absidarbeten, Skepparslöv sn, AK, Jimmy Juhlin Alftberg, 2009
35. Övraby mölla - utbyte av vingar, Övraby socken, AK, Helene Stalin Åkesson, 2009
36. Everöds kyrka - konservering av predikstol, Everöd sn, AK, Lotta Eriksson, 2009
37. Övedskloster - landskapsparken. Kulturhistorisk utredning i samband med våtmarksprojekt 2009, Öveds sn, Kristina Nilén, 2009
38. Heliga Trefaldighetskyrkan – konserveringsarbeten, Kristianstads sn, AK, Lotta Eriksson 2008-2009.
39. Förhistoria och historia i Gualöv - Gualöv 61:113, Gualöv sn, FU, Jan Kockum, 2009
40. Kv. Jörgen Kristoffersen 6, Kristianstad, värdebeskrivning 2009, DK, Emelie Petersson, 2009
41. Gamlegård Dagstorp 5:2 – renovering av stallängans södra vägg, Dagstorps sn, AK, Helene Stalin Åkesson, 2009
42. Sporrakulla Gård, AK, Glimåkra sn, Jimmy Juhlin Alftberg, 2009
43. Öllsjö 7:1, Skepparslövs sn, FU, Anders Edring, 2009
44. Skromberga – en kulturmiljö att använda, Ekeby sn, AF, Helene Stalin Åkesson, 2008-2009
45. Bastion Schleswig, Kristianstad sn, FU, Johan Dahlén, 2009

Förkortningar:
 AF-antikvarisk förundersökning
 AK- antikvarisk kontroll
 AU-arkeologisk utredning
 DK- dokumentation, övrigt
 FU- arkeologisk förundersökning
 KA- kulturhistorisk analys
 MD-murverksdokumentation
 OU- osteologisk undersökning
 PJ- projektrapport
 VP-vårdplan
 UN- arkeologisk undersökning
 BD- byggnadsdokumentation
 BAD-byggn-ark-dokumentation
 BMU-byggnadsminnesutredning

